

Piotr Złotkowski*

IMIONA CHRZESTNE W KSIĘDZE CHRZTÓW UNICKIEJ PARAFII HODYSZEWO Z LAT 1759–1801

THE BAPTISMAL NAMES EXTRACT FROM THE REGISTER OF BAPTISMS
IN THE UNIATE PARISH OF HODYSZEWO FROM 1759–1801

The article analyzes from a linguistic point of view the baptismal names excerpted from the register of baptisms in the Uniate Parish of Hodyszewo from 1759–1801.

Keywords: baptismal names, polyonymy, Hodyszewo, the Podlasie region

Słowa kluczowe: imiona chrzestne, polionimia, Hodyszewo, Podlasie

Unicka parafia Hodyszewo położona była w powiecie brańskim, będącym częścią ziemi bielskiej, w dawnym województwie podlaskim. Istniała od początku XVII wieku aż do momentu likwidacji unii w Królestwie Polskim, czyli do 1875 roku. Obecność cerkwi prawosławnej w tej miejscowości jest poświadczona już w 1558 roku. Nie znamy dokładnej daty fundacji tej świątyni i erekcji parafii. Została ona założona dla ludności pochodzenia wschodniosłowiańskiego z Hodyszewa i okolicznych osad [Romaniuk, 2014, s. 28]. Nazwa wsi, utworzona od dawnego złożonego imienia słowiańskiego zawierającego inicjalny człon *Godzi-* (np. *Godzimir*, *Godzislaw* itp.), wykazuje wyraźne wschodniosłowiańskie cechy językowe (przejście spółgłoski *g* w *h*) [Kondratiuk, 1974, s. 69]. Hodyszewo, wraz z sąsiednimi Joškami, stanowiło najdalej na zachód wysuniętą część zwartego kompleksu osadniczego zamieszkanego przez ruską ludność chłopską, który sąsiedował z obszarem zasiedlonym przez drobną szlachtę mazowiecko-podlaską [Wiśniewski, 1977, s. 17]. O liczebności ludności pochodzenia

---

* Instytut Filologii Słowiańskiej, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4a, 20-031 Lublin; e-mail: pzlotko@poczta.umcs.lublin.pl.

wschodniosłowiańskiego w starostwie brańskim, do którego należała omawiana miejscowość, świadczy fakt, że na jego terenie istniały jeszcze dwie inne parafie unickie (wcześniej prawosławne): w Brańsku i Maleszach. Należy też zauważyć, że ludność chłopska etnicznie wschodniosłowiańska mieszkała również poza granicami starostwa. Przykładowo, chłopci z miejscowości Sieški, Ściony i Wodźki, należących do parafii katolickiej w Topczewie, korzystali z usług duszpasterskich świadczonych przez kler hodyszewski [Jemielity, 1973, s. 12]. Położenie w bliskości miejscowości zamieszkałych przez szlachtę i chłopów katolików miało niewątpliwie wpływ na proces polonizacji ludności parafii unickiej w Hodyszewie. Zjawisko to wystąpiło najwcześniej we wsiach z nią sąsiadujących, zamieszkałych pierwotnie przez ludność pochodzenia ruskiego albo mieszaną – potomków Mazowszan i Rusinów. W samej parafii proces ten nasilał się przez całe XIX stulecie. Po formalnym przejściu na prawosławie w 1875 roku znaczna część ludności nie zerwała jedności z Rzymem. Po I wojnie światowej utworzono w Hodyszewie parafię rzymskokatolicką i niemal wszyscy dawni unicy oraz ich potomkowie stali się katolikami, co dodatkowo sprzyjało procesowi polonizacji. Przy prawosławiu pozostała jedynie większość mieszkańców wsi Zanie, należącej dawniej do parafii w Brańsku, a obecnie w Maleszach. Dzieje miejscowości Hodyszewo oraz tutejszej parafii zostały dość dobrze zbadane i opracowane przez historyków, o czym świadczy istniejąca literatura przedmiotu [m.in. Roszkowski, 1928; Jemielity, 1973; Tomalska, 2012; Romaniuk, 2014].

Badania historycznego i współczesnego imiennictwa mieszkańców Podlasia prowadzone są od wielu lat, a ich efektem są liczne opracowania onomastyczne (monografie i artykuły naukowe). Należy zaznaczyć, że oprócz podejścia *stricte* językoznawczego wykorzystywano w nich metodologię socjolingwistyczną. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie społeczno-etniczne regionu, przyniosło to interesujące i wymierne rezultaty. W badaniach wiele uwagi poświęcono imiennictwu mieszkańców szesnasto- i siedemnastowiecznego Podlasia i terenów przyległych [m.in. Tichoniuk, 1988; Dacewicz, 1994; Citko, 2001]. Spore zainteresowanie wzbudzał również dziewiętnasto- i dwudziestowieczny system imienniczy funkcjonujący na szeroko pojętym Podlasiu i Białostocczyźnie [m.in. Abramowicz, 1993; Sajewicz, 2007; Nikitiuk, 2014; Mordań, 2017]. Wyraźnie zauważa się jednak deficyt prac omawiających specyfikę imiennictwa w XVIII wieku, pod wieloma względami niewątpliwie niezwykle interesującego. Niniejsze opracowanie jest próbą choćby częściowego zapełnienia tej luki.

Jak wiadomo, księgi metrykalne stanowią pierwszorzędny materiał do badań onomastycznych, w szczególności w zakresie antroponimii [Dacewicz, 2017, s. 169]. Na podstawie informacji w nich zawartych można analizować rozwój

nazwisk historycznych, opisywać ich semantykę i strukturę, jak również badać procesy fonetyczne i słowotwórcze zachodzące w imiennictwie. Dzięki metrykaliom możliwe jest analizowanie trendów nazewniczych w poszczególnych okresach oraz tworzenie list imion według ich popularności i częstotliwości nominacji.

Zakres tych badań uzależniony jest od stopnia zachowania ksiąg, a ich wiarygodność od staranności i dokładności prowadzenia rejestracji metrykalnej. O ile zachowało się wiele siedemnasto-, a szczególnie osiemnastowiecznych ksiąg metrykalnych podlaskich parafii katolickich, o tyle metrykalia unickie z tego okresu należą do rzadkości. W archiwum parafialnym w Hodyszewie zachowało się niezwykle cenne źródło do badań historyczno-językowych. Jest nim rękopiśmienna księga chrztów, małżeństw i zgonów tej parafii z okresu od 1759 do 1801 roku. Ma ona formę dutki, czyli składa się z kart złożonych wzdłuż dłuższej osi. Na pierwszej stronie księgi widnieje tytuł: *Metryka Cerkwi Hodyszewskiej Pod Tytułem Uspenija P[reswja]toj B[ogarodi]cy Księg trzy w Sobie Zawieraiąca Krzstu Slubow y Pogrzebow Przez J[ego]m[os]c[i] X[ędz]a Antoniego Bankowskiego Parocha Hodyszewskiego Roku 1759 Dnia 1go February Sporządzona Zaczęta y Zapisana.*

Księga nie posiada paginacji. Zapisy sporządzone zostały głównie ręką miejscowych parochów, jednakże zdarzają się wpisy dokonane przez duchownych z okolicznych parafii katolickich i unickich. Pismo jest na ogół wyraźne, jednak w niektórych miejscach atrament wyblakł, przez co nie da się odczytać tekstu. Na szczęście są to nieliczne wpisy. Przedmiotem dokonanej analizy były tylko zapisy dotyczące chrztów. Prowadzono je w sposób ciągły od 1759 do 1789 roku. Począwszy od 1789 roku wpisy odnoszące się do chrztów przemieszane są z zapisami ślubnymi i pogrzebowymi.

Niezwykle interesująco przedstawia się struktura społeczna ludności korzystającej z posług chrzcielnych świadczonych w parafii hodyszewskiej. Na kartach *liber baptisatorum* odnotowani są chłopci obrządku greckiego i rzymskiego oraz drobna i średnia szlachta obrządku rzymskiego. Jedynie trzy zapisy dotyczą mieszczan. Zasięg terytorialny oddziaływania ośrodka parafialnego był dość rozległy. Ustalono, że zapisani w niej chłopci unicy wywodzili się z trzech wsi: Hodyszewo, Joški i Zanie, natomiast odnotowani chłopci katolicy z siedemnastu wsi: Glinnik, Grabowiec, Kalinowiec, Kiewłaki, Krasowo Wólka, Liza, Markowo (może Markowo Wólka), Markowo Wielkie, Mień, Oleksin, Olszewo, Patoki, Sieški, Skłody Borowe, Skłody Przyrusy, Ściony, Wodźki¹. Przedstawiciele

¹ Włościan z miejscowości Sieški, Ściony i Wodźki zaliczono do grupy chłopów katolickich, w uwagi na przynależność formalną tych miejscowości do parafii katolickiej w Topczewie.

warstwy szlacheckiej, pojawiający się na kartach tego źródła, reprezentują aż czterdzieści miejscowości: Brzozowo Panki, Brzóska Tatary, Glinnik, Jabłoń Dąbrowa (Jabłoń Zgniła Dąbrowa), Joški (wójtostwo), Kiewłaki, Koboski, Koce Chybowo, Krasowo Częstki, Krasowo Wielkie, Łopienie Jeże, Łopienie Pamięciaki, Łopienie Ruś, Łopienie Szelągi, Łopienie Zyski, Markowo Wielkie, Markowo Wólka (Markowo Małe), Munty Wielkie, Niemyje Jarnąty, Nowe Piekuty, Nowe Rzepki, Piekuty Urbany, Pietraszki, Pruszancka Baranki, Pruszancka Mała (Pruszancka Koziołki), Pruszancka Stara, Skłody Borowe, Skłody Przyrusy, Stare Truskolasy, Ściony, Tłoczewo, Wierzbowizna, Żochy Nowe, Żochy Stare, łącznie z nieokreślonymi z nazwy przysiółkami wsi: Brzóska, Kamińskie, Koce, Krasowo, Wojny oraz niewymienioną z nazwy miejscowością należącą do parafii Wizna. Oprócz tego w księdze odnotowano chrzty dzieci: duchownych parafii hodyszewskiej, organisty z Nowych Piekut, mieszczan z Brańska i Ciechanowca, Żydów z Markowa Wielkiego oraz mieszkańców niezidentyfikowanej miejscowości Iwczewice. W sumie w okresie od 1759 do 1801 roku w parafii hodyszewskiej ochrztili swoje dzieci mieszkańcy 55 miejscowości. Popularność ośrodka parafialnego w Hodyszewie wiązała się zapewne ze znajdującym się tutaj, słynącym z łask, cudownym obrazem Matki Bożej [por. Jemielity, 1973, s. 9].

Materiał antroponimiczny wyekscerpowany na potrzeby niniejszego artykułu podzielono na cztery grupy. Stanowią je imiona, które posłużyły do nominacji: a) chłopów unickich, b) chłopów katolickich, c) szlachty, d) pozostałej ludności (mieszczan, duchownych i osób bez określonej przynależności społecznej). Analiza onomastyczna zgromadzonej bazy materiałowej została przeprowadzona zarówno całościowo, jak i w wyodrębnionych grupach.

W badanym okresie łączną liczbę dzieci ochrzczonych w parafii hodyszewskiej można oszacować na ponad 930. W rzeczywistości była ona zapewne wyższa, ponieważ niewątpliwie nie wszystkie chrzty zostały odnotowane w źródle. W niektórych fragmentach księgi nie została zachowana kolejność chronologiczna zapisów, co może sugerować wpisanie odnotowanych wcześniej na luźnych kartkach informacji o udzielonych sakramentach. Niemal wszystkie wpisy zostały sporządzone w języku polskim. Językiem 13 metryk chrztu jest łacina. Interesujące, że z tej liczby aż 7 wpisów dotyczy dzieci szlachty. W księdze znajduje się też jedna nieczytelna, z powodu wyblaknięcia atramentu, inskrypcja w języku cerkiewnosłowiańskim. Łączna liczba zapisów zawartych w *liber baptisatorum* wynosi 916. Z tej liczby chłopów unickich dotyczy 410 wpisów, chłopci katolicycy identyfikowani są za pomocą 330 inskrypcji, natomiast 160 notacji odnosi się do osób ze stanu szlacheckiego. Pozostałe osoby odnotowane są w 16 zapisach. Typowa formuła rejestracji metrykalnej stosowana w analizowanej księdze za-

wiera imię i nazwisko duchownego udzielającego chrztu i bierzmowania lub tylko chrztu, datę udzielenia sakramentu, imię ochrzczonego dziecka, imiona rodziców wraz z ich nazwiskiem oraz antroponimy identyfikujące rodziców chrzestnych. Jako przykład może posłużyć następujący wpis:

Wies Hodyszewo. [1762] die 28 maii. Ja Antoni Bańkowski P: Hody: Okrzściłem y bierzmowałem dziecię Na ymię Mikołaiia utsciwego Grzegorza Zienia matka utsciwa Marta małżaków ślubnych. Kum utsciwy Sachar Siliwonczak kuma utsciwa Maryianna Siecheniowa z Hodyszewa.

Niektóre inskrypcje są bardziej szczegółowe i zawierają również datę narodzin dziecka. Niestety, zdarzają się i takie, w których pominięto imię noworodka. Łącznie odnotowano 9 tego typu wpisów, w tym 4 w grupie chłopów unickich, 4 identyfikujące chłopów katolickich oraz 1 wśród szlachty. Występowanie tego rodzaju inskrypcji można tłumaczyć brakiem należytej dbałości ze strony osoby sporządzającej akt. Badane źródło historyczne zawiera również nieliczne zapisy niedatowane.

Jednym z celów opracowania było przeprowadzenie analizy popularności imion chrzestnych wyekscerpowanych z badanej księgi chrztów. Dokonano tego zarówno w całościowym zbiorze, jak również w wymienionych wcześniej grupach. W zgromadzonym materiale antroponimicznym udało się wyodrębnić 81 imion męskich i 53 kobiece. Użyto ich 506 razy do nominacji chłopców i 479 razy do nazwania dziewczynek. Kolejność imion męskich w całościowym zbiorze według liczby ich nominacji jest następująca: *Jan 79, Adam 52, Szymon 24, Antoni 23, Józef 20, Grzegorz 18, Piotr 17, Andrzej 15, Mikołaj 15, Paweł 13, Tomasz 13, Jakub 11, Michał 11, Wojciech 11, Stefan 10, Franciszek 9, Stanisław 9, Bartłomiej 7, Benedykt 7, Leon 7, Wawrzyniec 7, Aleksander 6, Bazyl 6, Mateusz 6, Ignacy 5, Kazimierz 5, Łukasz 5, Teodor 5, Filip 4, Marcin 4, Tadeusz 4, Jerzy 3, Karol 3, Maciej 3, Roman 3, Romuald 3, Cyprian 2, Cyryl 2, Dionizy 2, Dominik 2, Dymitr 2, Eliasz 2, Felicjan 2, Joachim 2, Jozafat 2, Julian 2, Kajetan 2, Krzysztof 2, Marcin 2, Marian 2, Sebastian 2, Urban 2, Walenty 2, Zachariasz 2, Aleksy 1, Alojzy 1, Ambroży 1, Anastazy 1, Augustyn 1, Bonifacy 1, Daniel 1, Faustyn 1, Florentyn 1, Florian 1, Gabriel 1, Gracjan 1, Gwalbert 1, Hiacynt 1, Hilarion 1, Idzi 1, Konrad 1, Konstanty 1, Leonard 1, Lucjan 1, Maksymilian 1, Marek 1, Miron 1, Nicefor 1, Roch 1, Teofil 1, Wincenty 1.* W tym samym zbiorze wśród dziewczynek najpopularniejszymi imionami pod względem liczby użyć były: *Marianna 90, Ewa 55, Anna 50, Anastazja 25, Katarzyna 25, Joanna 22, Zofia 20, Franciszka 18, Petronela 13, Barbara 12, Marcjanna 11, Agnieszka 9, Agafia 8, Jozafata 8, Krystyna 7, Agata 6, Eudocja 6, Antonina 5, Eufrozyna 5, Prakseda 5, Rozalia 5, Teresa 5, Wiktoria 5, Aniela 4, Julianna 4, Konstancja 4,*

Paraska 4, Dorota 3, Elżbieta 3, Magdalena 3, Małgorzata 3, Tatiana 3, Teodora 3, Urszula 3, Domicella 2, Felicjanna 2, Helena 2, Kunegunda 2, Marcela 2, Marta 2, Teofila 2, Zuzanna 2, Apolonia 1, Brygida 1, Cecylia 1, Julita 1, Justyna 1, Łucja 1, Panaska 1, Regina 1, Tekla 1, Eleonora 1, Róża 1.

Warto przyrzeć się również popularności imion w wyodrębnionych na potrzeby niniejszego badania grupach społeczno-konfesyjnych. Okazało się, że w środowisku chłopów unitów udało się odnotować 49 imion noworodków płci męskiej. Onimów tych użyto do nominacji chłopców 208 razy. Oto kolejność imion według ich popularności: *Jan 39, Adam 23, Grzegorz 12, Szymon 11, Józef 10, Antoni 9, Mikołaj 8, Bazyl 6, Jakub 6, Michał 6, Andrzej 5, Paweł 5, Piotr 5, Tomasz 5, Filip 4, Teodor 4, Aleksander 3, Leon 3, Łukasz 3, Stefan 3, Bartłomiej 2, Benedykt 2, Dionizy 2, Eliasz 2, Joachim 2, Jozafat 2, Kazimierz 2, Roman 2, Wojciech 2, Cyprian 1, Daniel 1, Dominik 1, Dymitr 1, Faustyn 1, Florian 1, Franciszek 1, Hiacynt 1, Hilarion 1, Ignacy 1, Jerzy 1, Konrad 1, Krzysztof 1, Lucjan 1, Maciej 1, Miron 1, Nicefor 1, Sebastian 1, Stanisław 1, Teofil 1.* Noworodki płci żeńskiej z tej grupy otrzymały 34 różne imiona, które użyto 224 razy. Wymieniamy je w kolejności według liczby nominacji: *Marianna 37, Ewa 29, Anna 28, Anastazja 21, Zofia 16, Katarzyna 13, Joanna 11, Agafia 7, Eudocja 6, Barbara 5, Prakseda 5, Eufrozyna 4, Krystyna 4, Paraska 4, Petronela 4, Jozafata 3, Marta 3, Tatiana 3, Teodora 3, Domicella 2, Elżbieta 2, Wiktoria 2, Agata 1, Aniela 1, Antonina 1, Cecylia 1, Helena 1, Konstancja 1, Lucja 1, Magdalena 1, Panaska 1, Regina 1, Tekla 1, Teresa 1.*

W grupie drugiej, a więc wśród chłopów katolików, do nominacji dzieci płci męskiej użyto 50 imion, o łącznej liczbie 187 użyczeń. Do najpopularniejszych z tej podgrupy należy zaliczyć antropimiona: *Jan 29, Adam 20, Piotr 12, Szymon 10, Paweł 8, Antoni 7, Andrzej 6, Stefan 6, Tomasz 6, Józef 5, Mateusz 5, Wojciech 5, Franciszek 4, Mikołaj 4, Stanisław 4, Wawrzyniec 4, Bartłomiej 3, Grzegorz 3, Jakub 3, Marcin 3, Benedykt 2, Ignacy 2, Jerzy 2, Kazimierz 2, Leon 2, Łukasz 2, Maciej 2, Marcin 2, Michał 2, Romuald 2, Aleksander 1, Dymitr 1, Felicjan 1, Florentyn 1, Gabriel 1, Idzi 1, Karol 1, Konstanty 1, Krzysztof 1, Leonard 1, Marian 1, Roch 1, Roman 1, Sebastian 1, Tadeusz 1, Teodor 1, Urban 1, Walenty 1, Wincenty 1, Zachariasz 1.* Z kolei ochrzczone dziewczynki z tej grupy nazwane zostały za pomocą 34 imion, użytych łącznie 156 razy. Są to następujące imiona: *Marianna 32, Ewa 24, Anna 17, Agnieszka 8, Marcjanna 8, Agata 5, Barbara 5, Franciszka 5, Joanna 5, Katarzyna 5, Anastazja 3, Jozefata 3, Petronela 3, Teresa 3, Urszula 3, Wiktoria 3, Zofia 3, Antonina 2, Dorota 2, Krystyna 2, Małgorzata 2, Agafia 1, Apolonia 1, Brygida 1, Eufrozyna 1, Felicjanna 1, Helena 1, Julianna 1, Julita 1, Justyna 1, Kunegunda 1, Marcela 1, Rozalia 1, Teofila 1.*

Przejdźmy teraz do analizy danych onomastycznych zgromadzonych w trzeciej grupie. Otóż do nazwania noworodków płci męskiej ze środowiska średniej i drobnej szlachty posłużyły łącznie 44 imiona, użyte w nominacji 95 razy. Kolejność imion męskich, począwszy od najbardziej popularnych, jest następująca: *Jan* 8, *Adam* 7, *Antoni* 7, *Andrzej* 4, *Franciszek* 4, *Józef* 4, *Stanisław* 4, *Michał* 3, *Szymon* 3, *Tadeusz* 3, *Wawrzyniec* 3, *Wojciech* 3, *Aleksander* 2, *Bartłomiej* 2, *Grzegorz* 2, *Ignacy* 2, *Jakub* 2, *Julian* 2, *Kajetan* 2, *Karol* 2, *Leon* 2, *Mikołaj* 2, *Tomasz* 2, *Aleksy* 1, *Alojzy* 1, *Ambroży* 1, *Anastazy* 1, *Augustyn* 1, *Bonifacy* 1, *Cyprian* 1, *Dominik* 1, *Felicjan* 1, *Kazimierz* 1, *Maksymilian* 1, *Marcin* 1, *Marek* 1, *Marian* 1, *Mateusz* 1, *Romuald* 1, *Stefan* 1, *Urban* 1, *Walenty* 1, *Zachariasz* 1. Liczba imion chrzestnych w grupie kobiet ze środowiska szlachty była nieco mniejsza i wyniosła 31. Użyto je podczas obrzędu chrztu 88 razy. Oto one: *Marianna* 17, *Franciszka* 13, *Katarzyna* 7, *Joanna* 6, *Petronela* 5, *Anna* 4, *Rozalia* 4, *Aniela* 3, *Konstancja* 3, *Barbara* 2, *Ewa* 2, *Jozafata* 2, *Julianna* 2, *Marcjanna* 2, *Zuzanna* 2, *Agnieszka* 1, *Anastazja* 1, *Antonina* 1, *Dorota* 1, *Eleonora* 1, *Elżbieta* 1, *Felicjanna* 1, *Krystyna* 1, *Kunegunda* 1, *Magdalena* 1, *Małgorzata* 1, *Marta* 1, *Róża* 1, *Teofila* 1, *Teresa* 1, *Zofia* 1.

Odnotujmy jeszcze, że w czwartej grupie antroponomów do nominacji noworodków posłużyło 10 imion męskich i 8 imion żeńskich, które użyto – odpowiednio – 16 oraz 11 razy. Wśród chłopców popularne były imiona: *Benedykt* 3, *Jan* 3, *Adam* 2, *Cyryl* 2, *Gracjan* 1, *Grzegorz* 1, *Gwalbert* 1, *Józef* 1, *Mikołaj* 1, *Wojciech* 1, a wśród dziewczynek: *Marianna* 4, *Anna* 1, *Antonia* 1, *Julianna* 1, *Magdalena* 1, *Marcela* 1, *Marcjanna* 1, *Petronela* 1.

Aby uzyskać odpowiednią perspektywę porównawczą, skonfrontowano otrzymane dane dotyczące frekwencji imion chrzestnych w parafii hodyszewskiej z wynikami badań Bazylego Tichoniuka, który analizował popularność nadawanych noworodkom imion w 7 podlaskich parafiach unickich (Czyżach, Kleszczelach, Kożanach, Narojkach, Żerczycach oraz 2 parafiach w Mielniku) w okresie od 1797 do 1837 roku [Tichoniuk, 2000, s. 56–60]. Onomasta ten odnotował w aktach metrykalnych badanych parafii 149 imion męskich i 93 kobiece, a więc niemal dwukrotnie więcej niż w badanej przez nas księdze. Dysproporcję tę można wytłumaczyć obszerniejszym materiałem antroponomicznym, którym dysponował. Dziesiątka najpopularniejszych imion męskich i żeńskich w owych 7 badanych przez niego parafiach unickich przedstawia się następująco: *Jan*, *Grzegorz*, *Stefan*, *Józef*, *Paweł*, *Michał*, *Jakub*, *Andrzej*, *Teodor*, *Piotr* oraz *Marianna*, *Anna*, *Katarzyna*, *Agata*, *Anastazja*, *Tekla*, *Julianna*, *Dominika*, *Prascewia*, *Pelagia*. Porównajmy to zestawienie z listą 10 najbardziej popularnych imion w parafii hodyszewskiej. W obu rankingach odnotowano 6 imion męskich: *Jan*, *Grzegorz*,

Józef, Paweł, Andrzej, Piotr oraz 4 imiona kobiece: *Marianna, Anna, Katarzyna, Anastazja*. Interesujące, że zarówno w jednym, jak i drugim zestawieniu na pierwszym miejscu znajduje się imię męskie *Jan* oraz kobiece *Marianna*. Istotną różnicą między listami jest pozycja imion *Adam* i *Ewa*. W parafii hodyszewskiej plasują się one na drugim miejscu, natomiast w zestawieniu sporządzonym przez Tichoniuka zajmują odległe 30. i 35. miejsce.

Jeśli chodzi o stronę formalną badanych antroponimów, należy zauważyć, że zdecydowana większość imion odnotowanych w księdze chrztów parafii Hodyszewo z lat 1759–1801 ma polską postać językową. Uwaga ta dotyczy również antroponimów identyfikujących wiernych obrządku unickiego. Niektóre imiona występujące w grupie chłopów unitów i katolików zawierają wyraźne cerkiewnosłowiańskie albo wschodniosłowiańskie cechy językowe. Są to następujące imiona męskie: *Chwiedor 2, Dymitry/Dymitryi 2, Homa 1, Hryhoriy 1, Illaryon 1, Iwan/Ywan 2, Kondrat 1, Łukian 1, Myron 1, Semion 8, Sewestyan 1, Wasil 3*, oraz kobiece: *Ahafia/Ahapfia 8, Ewdokia/Ewdotia 5, Panaska 1, Paraska 4, Rayna 1, Tacyanna/Tatiana/Tatianna 3*. Wraz z imieniem podano liczbę jego poświadczeń. Jeśli chodzi o fonetyczne cechy cerkiewnosłowiańskie o prawdopodobnie wczesnej chronologii odnotowane w wyekscerpowanym materiale językowym, można wymienić wśród nich między innymi obecność spółgłosek *w, k'* w miejscu polskich spółgłosek *b, c* (*Wasil* : *Bazyl*, *Sewestyan* : *Sebastian*, *Łukian* : *Lucjan*), jak również pojawienie się spółgłoski epentetycznej *w* (*Iwan*). Nieco późniejsze były natomiast zmiany wynikające z procesu adaptacji imion cerkiewnych do lokalnego wschodniosłowiańskiego systemu dialektalnego. W ich wyniku doszło między innymi do takich zmian fonetycznych, jak: wymiana samogłosek *i > y* (*Miron > Myron*) czy wymiana spółgłosek *g > h* (*Agafia > Ahafia*, *Grigorij > Hryhoriy*) oraz *f' > chw'* (*Fiedor > Chwiedor*). Do cerkiewnosłowiańskich cech morfologicznych przebadanych imion należy niewątpliwie występowanie końcówki *-ij / -yj* (*Dymitryi, Hryhoriy*).

Szczegółowa analiza zgromadzonego materiału onomastycznego pozwoliła również na odnotowanie zjawiska, na które zwracał uwagę wspomniany już Bazyl Tichoniuk, a mianowicie stopniowego wzbogacania systemu imienniczego unitów imionami charakterystycznymi dla ludności katolickiej obrządku rzymskiego. Na liście imion chrzestnych wiernych rytu greckiego badanej parafii pojawiły się takie imiona jak *Franciszek, Wojciech* i *Stanisław*. Nie były one jednak popularne we wskazanej grupie. Przykładem odwrotnej tendencji jest występowanie imienia *Jozafata* wśród ochrzczonych dziewczynek ze środowiska szlachty.

Inną niezwykle istotną tendencją widoczną w analizowanym materiale, którą odnotowują również badacze imiennictwa historycznego, jest ścisła korelacja

imienia chrzczonego dziecka z datą chrztu. Z tego punktu widzenia popularność imienia jest pochodną liczby dni przypadających na wspomnienie świętego patrona w kalendarzu kościelnym [por. Tichoniuk, 2000, s. 59].

Zwróćmy jeszcze uwagę na jedną kwestię, a mianowicie nadawanie noworodkom więcej niż jednego imienia. Problem ten był już przedmiotem zainteresowania onomastów i poświęcono mu sporo uwagi. Omówiono specyfikę tego zjawiska, a także wyjaśniono jego genezę [m.in. Malec, 2001, s. 81–83; Dacewicz, 2017]. Zgromadzony materiał onomastyczny zawiera 66 inskrypcji dwuimiennych, co stanowi 7% wszystkich odnotowanych zapisów. Nie odnotowano w nim jednak ani jednego przypadku nadania dziecku trzech lub więcej imion. Wyniki naszych badań potwierdzają dotychczasowe ustalenia onomastów w zakresie zasięgu zjawiska polionimii w poszczególnych warstwach społecznych. Okazuje się, że w parafii hodyszewskiej dwuimiennosc nie była rozpowszechniona w jednakowym stopniu w poszczególnych grupach konfesyjno-społecznych. W grupie chłopów unitów odnotowano 19 tego typu wpisów, w grupie chłopów katolików 8 zapisów, a wśród szlachty 28 inskrypcji. Dane te świadczą, że dwuimiennosc była najbardziej popularna w środowisku szlachty, osiągając tam 17% ogółu nominacji. W zgromadzonych zapisach o charakterze polionimicznym odnotowano ogółem 50 imion męskich użytych 84 razy oraz 28 imion kobiecych wykorzystanych do nominacji 48 razy. Lista imion męskich wyodrębniona z inskrypcji dwuimiennych przedstawia się następująco: *Jan* 14, *Antoni* 4, *Benedykt* 4, *Wojciech* 3, *Adam* 2, *Cyryl* 2, *Grzegorz* 2, *Jakub* 2, *Julian* 2, *Kajetan* 2, *Michał* 2, *Mikołaj* 2, *Piotr* 2, *Romuald* 2, *Stefan* 2, *Tadeusz* 2, *Zachariasz* 2, *Alojzy* 1, *Ambroży* 1, *Anastazy* 1, *Augustyn* 1, *Bartłomiej* 1, *Cyprian* 1, *Dominik* 1, *Faustyn* 1, *Felicjan* 1, *Filip* 1, *Florentyn* 1, *Florian* 1, *Franciszek* 1, *Gracjan* 1, *Gwalbert* 1, *Jerzy* 1, *Joachim* 1, *Jozefat* 1, *Józef* 1, *Kazimierz* 1, *Krzysztof* 1, *Maksymilian* 1, *Marcin* 1, *Marek* 1, *Marian* 1, *Miron* 1, *Leon* 1, *Nicefor* 1, *Paweł* 1, *Roman* 1, *Stanisław* 1, *Szymon* 1, *Wincenty* 1. Obok imienia podano liczbę jego użyć. Spis imion kobiecych użytych w tego typu inskrypcjach jest nieco krótszy: *Marianna* 6, *Anna* 4, *Katarzyna* 4, *Petronela* 3, *Anastazja* 2, *Elżbieta* 2, *Ewa* 2, *Franciszka* 2, *Joanna* 2, *Julianna* 2, *Zofia* 2, *Agafia* 1, *Aniela* 1, *Antonia* 1, *Antonina* 1, *Apolonia* 1, *Eleonora* 1, *Felicjanna* 1, *Jozafata* 1, *Kunegunda* 1, *Łucja* 1, *Magdalena* 1, *Małgorzata* 1, *Marcela* 1, *Marcjanna* 1, *Marta* 1, *Teresa* 1, *Wiktoria* 1. Odnotujemy w tym miejscu jeszcze jedno interesujące spostrzeżenie. Jeśli spojrzymy na kwestię dwuimiennosci w perspektywie diachronicznej, można zauważyć w badanym materiale stopniowy wzrost liczby tego typu nominacji, szczególnie widoczny w latach dziewięćdziesiątych XVIII wieku. Przyrost ten daje się zaobserwować zarówno wśród chłopów unitów i katolików, jak i wśród szlachty.

Podsumowując, należy podkreślić, że zachowane do naszych czasów unickie księgi metrykalne stanowią bezcenne źródło do badań imiennictwa historycznego obszaru polsko-wschodniosłowiańskiego pogranicza językowego, czego przykładem jest księga chrztów parafii hodyszewskiej z lat 1759–1801. Warto poszerzyć tego typu badania o inne, sąsiadujące z Hodyszewem, parafie i skonfrontować przedstawione tu spostrzeżenia z ich wynikami. Niewykluczone, że mogłoby to uzupełnić ustalenia badawcze zawarte w dotychczasowych opracowaniach antroponomii historycznej tego obszaru oraz nakreślić nowe cele badań w zakresie osiemnastowiecznego imiennictwa Podlasia.

BIBLIOGRAFIA

- ABRAMOWICZ Zofia, 1993, *Imiona chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym*, Wydawnictwo Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, Białystok.
- CITKO Lilia, 2001, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- DACEWICZ Leonarda, 1994, *Nazewnictwo kobiet w dawnym powiecie mielnickim (XVI–XVII)*, Wydawnictwo Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, Białystok.
- DACEWICZ Leonarda, 2017, *Uwarunkowania socjalno-kulturowe nadawania imion podwójnych w Dekanacie Białystok w II połowie XIX wieku*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 17, s. 169–186.
- JEMIELITY Witold, 1973, *Hodyszewo. Sanktuarium Maryjne*, Kuria Diecezjalna Łomżyńska, Łomża.
- KONDRATIUK Michał, 1974, *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- MALEC Maria, 2001, *Imię w polskiej antroponomii i kulturze*, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- MORDAŃ Michał, 2017, *Imiona chrzestne bielskich prawosławnych i katolików na przełomie XIX i XX wieku*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 17, s. 247–267.
- NIKITIUK Anna, 2014, *Imiona mieszkańców hajnowskich parafii prawosławnych jako przejaw procesów asymilacyjnych*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 14, s. 315–322.

- ROMANIUK Zbigniew, 2014, *Hodyszewo*, w: tenże, *Słownik historyczny miejscowości i postaci z terenu gminy Nowe Piekuty*, Urząd Gminy Nowe Piekuty, Nowe Piekuty, s. 27–58.
- ROSZKOWSKI Antoni, 1928, *Hodyszewo. Opis historyczny parafii, kościoła i cudownego obrazu Najśw. M.P.*, Diecezja Łomżyńska, Łomża.
- SAJEWICZ Michał, 2007, *Zmiany w imiennictwie osobowym prawosławnych społeczności powiatu hajnowskiego na Białostocczyźnie*, „Studia Białorutenistyczne”, t. 1, s. 335–360.
- TICHONIUK Bazyli, 1988, *Antroponimia południowej Białostocczyzny w XVI w.*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich, Opole.
- TICHONIUK Bazyli, 2000, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1839*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra.
- TOMALSKA Joanna, 2012, *Hodyszewo. Dzieje unickiego sanktuarium w XIX w. w świetle dokumentów archiwalnych*, w: R. Dobrowolski, M. Zemło, red., *Dziedzictwo unii brzeskiej*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 199–214.
- WIŚNIEWSKI Jerzy, 1977, *Osadnictwo wschodniej Białostocczyzny – geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne*, „Acta Baltico-Slavica”, t. 11, s. 7–80.

Piotr Złotkowski

IMIONA CHRZESTNE W KSIĘDZE CHRZTÓW UNICKIEJ PARAFII HODYSZEWO Z LAT 1759–1801

Streszczenie

W niniejszym artykule poddano analizie językowej imiona chrzestne wyekscerpowane z księgi chrztów unickiej parafii Hodyszewo z lat 1759–1801. Zgromadzona baza materiałowa została podzielona na cztery grupy, zawierające imiona, które posłużyły do nominacji: chłopów unickich, chłopów katolickich, szlachty oraz pozostałej ludności (mieszczan, duchownych i osób bez określonej przynależności społecznej). Celem badań było ustalenie stopnia popularności poszczególnych imion oraz odnotowanie ich postaci formalnych, zarówno w całościowym materiale, jak i w poszczególnych grupach etnicznych i konfesyjno-wyznaniowych. W opracowaniu zwrócono również uwagę na występowanie w badanym materiale źródłowym zjawiska polionimii.

THE BAPTISMAL NAMES EXTRACT FROM THE REGISTER OF BAPTISMS
IN THE UNIATE PARISH OF HODYSZEWO FROM 1759–1801

Summary

The article analyzes from a linguistic point of view the baptismal names excerpted from the register of baptisms in the Uniate Parish of Hodyszewo from 1759–1801. For this purpose, the collected onomastic data were divided into four groups, containing names that were used to nominate: Uniate peasants, Catholic peasants, nobility and the remaining population (townsmen, clergy and people without a specific social affiliation). The aim of the analysis was to determine the popularity of particular names and to identify variations of names overall and in each of these ethnic and religious groups. The purpose of research was also to determine the occurrence of polyonymy in the studied source material.